

EVROPSKA BEZBEDNOST I IDEOLOŠKA BORBA

(SOVJETSKA SHVATANJA)

Kvalitativni rast značaja i uloge ideološke borbe u spoljnoj politici jedna je od osnovnih karakteristika savremenih međunarodnih odnosa. Takvo mesto i uloga ideološke borbe rađaju nova sredstva i metode spoljne politike, određuju nove zadatke i nove pravce međunarodne aktivnosti današnjoj međunarodnoj zajednici. Ideološko-propagandna delatnost postala je novo moćno sredstvo spoljne politike i diplomatije koja angažuje veliki broj ljudi i sredstva, pa se mnogi spoljnopolitički potezi čine u želji da se deluje na javno mnjenje svoje zemlje, a takođe i prijateljskih i suparničkih zemalja.

Sovjetska politika pridaje sve veći značaj ovim fenomenima u sferi međunarodnih odnosa i sve se više organizuje i angažuje za ideološku borbu u svojoj međunarodnoj aktivnosti.¹ Međutim, prihvatajući zapadnu tezu o »ideologizaciji« spoljne politike, o sve čvršćem povezivanju i međusobnom prožimanju ideologije i međunarodnog delovanja, sovjetski autori ne prihvataju zapadne stavove da je ideološka borba uzrok međunarodnih konflikata, niti da ona određuje spoljnu politiku. Uzroci međunarodnih sukoba su, po njihovoj oceni, ekonomski i socijalno-politički interesi vladajućih klasa, ali se oni u novije vreme sve češće samo zaodevaju ideološkim ruhom. Nova uloga i povećani značaj ideološke borbe u savremenim uslovima, po sovjetskim ocenama, odraz su i izraz podele sveta na dva društveno-politička sistema. Pobeda socijalističkih revolucija i konstituisanje socijalističkih zemalja odredili su karakter našoj epohi i njenu osnovnu protivrečnost — sukob društveno-političkih sistema kapitalizma i socijalizma. Ovaj sukob dvaju sistema u stvari jest sukob državno oformljenih klasa — buržoazije i radničke klase.

¹ Svi partijski kongresi, svi plenumi Centralnog komiteta KPSS koji se bave međunarodnim pitanjima i sva istupanja sovjetskih rukovodilaca ističu značaj ideološke borbe u oblasti međunarodnih odnosa. U ovoj godini u SSSR-u izneto je niz oficijelnih stavova o ovim pitanjima, od kojih su posebno značajni: Odluka Plenuma CK KPSS od 27. IV 1973. god. **O međunarodnoj delatnosti CK KPSS**, »Pravda«, 28. IV 1973; Saopštenja Politbiroa CK KPSS, Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta i Vlade SSSR-a o posetama Brežnjeva SR Nemačkoj, SAD i Francuskoj, »Pravda« 25. V, 30. VI i 1. VII 1973; Govor Brežnjeva na svetskom kongresu miroljubivih snaga, »Komunist«, No-15/1973. Tokom 1973. godine učinjeni su i ozbiljni napor za »internacionalizaciju« ove ideološke borbe za organizovano i usaglašeno delovanje socijalističkih zemalja koje su okupljene oko SSSR-a u ideološkoj borbi u novim uslovima popuštanja međunarodne zategnutosti i uspostavljanja saradnje sa zapadnim zemljama (videti saopštenja o Krimskom sastanku prvih sekretara komunističkih partija nekih socijalističkih zemalja i o moskovskom sastanku njihovih sekretara za ideologiju, »Pravda« od 1. VIII i od 20. XII 1973. godine).

Arena njihove međusobne borbe postala je u naše doba »celi svet, sve osnovne oblasti društvenog života — ekonomika, politika, ideologija, kultura«². Međutim, iako izraz klasne borbe dvaju sistema, ideološka borba u međunarodnim odnosima i sama po sebi, a i po formi u kojoj se vodi i po metodima koje koristi, može da ima određenu samostalnu ulogu i da bude izvor nekih međunarodnih konflikata, može da ih intenzivira ili ublaži.

Sovjetska politička i naučna misao sve se više bavi ideološkom borbom u međunarodnim odnosima, njihovom teorijskom i praktično-političkom stranom, tako da o tome već postoji bogata literatura.³

Osnova i metod istraživanja te literature, kako se stalno naglašava, jesu stavovi naučnog socijalizma, a neposredni zadaci i dugoročni ciljevi sadržani su u stavovima i odlukama partijskih foruma. I sama ta literatura u funkciji je ideološke borbe, te je snažno ideologizirana.

Iz te obimne literature, u ovom prilogu trebalo bi izdvojiti stavove koji se odnose na ideološku borbu u uslovima politike evropske bezbednosti. Međutim, kako se po pravilu, problemi ideološke borbe u okviru politike evropske bezbednosti ne izlažu posebno, nego u okviru šireg konteksta o koegzistenciji dvaju sistema, to će i ovaj rad da prezentira i šire sovjetske stavove o ovim pitanjima.

Zbog toga nalazimo najcelishodnijim da u ovom prilogu izložimo sovjetska gledišta o sledećim pitanjima:

prvo, idejne osnove sovjetske spoljne politike i faktori koji intenziviraju ulogu i karakter ideološke borbe u međunarodnim odnosima.

drugo, miroljubiva koegzistencija i ideološka borba i

treće, osnovno-ideološka borba u uslovima politike evropske bezbednosti i saradnje.

Svako od ovih pitanja biće predmet posebnih delova ovog priloga, čime je određena i njegova struktura.

I

Za razumevanje sovjetskih stavova o karakteru i ulozi ideološke borbe u savremenim međunarodnim odnosima korisno je prethodno izložiti njihova gledišta o sledećim pitanjima:

- 1) šta je idejna osnova sovjetske spoljne politike
- 2) koji objektivni uslovi rađaju ideologizaciju spoljne politike, mogućnost i neophodnost ideološke borbe i
- 3) neki značajniji momenti ideološke borbe u ranijim etapama sovjetske spoljne politike.

² *Meždunarodnoe soveščanie komunističeskikh i rabočih partij*. Dokumenty i materialy. Moskva 1969, str. 286.

³ Već nekoliko godina u sovjetskom časopisu »*Meždunarodnaja žizn*« postoji posebna rubrika — *meždunarodni odnosi i borba ideologija* — u kojoj se godišnje objavljuje desetak priloga. I drugi sovjetski časopisi sve češće objavljuju članke o ovim pitanjima. O ideološkoj borbi u međunarodnim odnosima postoji već i nekoliko monografija. Spisak ove literature priložice se na kraju rada.

1) IDEJNE OSNOVE SOVJETSKE SPOLJNE POLITIKE

Šta sovjetski autori podrazumevaju pod idejnim osnovama spoljne politike uopšte, a svoje zemlje posebno?

»Idejnu osnovu spoljne politike države čini određen sistem principa i pogleda vladajuće klase te države, kojima se njeni organi vlasti rukovode u određivanju ciljeva i zadataka spoljne politike, njenih sredstava i metoda, svog odnosa prema drugim državama, u oceni njihovog delovanja i međunarodne situacije u celini. Ti principi, pogledi i predstave odražavaju potrebe i interese vladajuće klase, u prvom redu njene ekonomske interese.⁴

Osnovni izvor snage sovjetske spoljne politike, kako se često ističe, jest u tome što se ona »oslanja na čvrsti fundament marksističko-lenjinističke teorije« i zbog toga ona je u mogućnosti da »pravilno oceni i uoči raznoobrazne faktore međunarodne situacije, da tačno odredi i uspešno da ostvaruje spoljnopolitičku liniju.⁵

Sovjetska spoljna politika izgrađuje se na »istinsko naučnoj osnovi, u skladu sa objektivnim zakonima društvenog razvitka — uključujući i oblast međunarodnih odnosa« koje je otkrio naučni socijalizam. Zasnivajući se na ovim zakonomernostima i rukovodeći se njima sovjetska spoljna politika je još od rađanja sovjetske države odredila »konstantne i jasne ciljeve dugoročnog karaktera«, a isto tako i »konkretne zadatke na svakoj istorijskoj etapi«. Zahvaljujući tome ona je obezbedila »doslednost i kontinuitet kakav ne poznaje istorija.⁶

Spoljna politika sovjetske države, kako je vide sovjetski rukovodioci⁷ i naučnici bila je i ostala »principijelno nova suštinski različita« od politike eksploatatorskih država. Osnovna njena karakteristika »jedinstvo ciljeva i principa, teorije i prakse . . . , reči i dela« proizlazi iz klasne prirode sovjetskog uređenja u kome su identični spoljno-politički ciljevi države i potrebe svih sovjetskih naroda.⁸

Ideološke osnove sovjetske spoljne politike sadržane su u radovima klasika naučnog socijalizma. Marks i Engels su »položili fundament spoljne politike proletarijata«, oni su utvrdili niz principa koji određuju »idejnu suštinu te politike, njene korenite ciljeve i zadatke«. Na osnovu ovih principa, pre svega na »fundamentalnom principu proleterskog internacionalizma, kamenu temeljcu« nove međunarodne politike proletarijata, Lenjin je »stvorio teoriju socijalističke spoljne politike«. Sovjetska partija je dalje razvijala i obogaćivala tu teoriju, unoseći »krupne teorijske doprinose u nauku o međunarodnim odnosima i socijalističkoj spoljnoj politici.⁹

Analiza međunarodnih odnosa i otkrivanje glavnih faktora njihovog razvitka zasniva se na marksističkoj postavci o primarnosti produkcionih odnosa i na klasnom pristupu, na Lenjinovom upozorenju da korene svih pojava treba tražiti u interesima određenih klasa.

⁴ Ju. Nikolaev, *Idejne osnovi vnešnje politiki SSSR*, »Meždunarodnaja žizn'« 10/1973, str. 82.

⁵ *Ibid.*, str. 81.

⁶ *Ibid.*, str. 81.

⁷ L. I. Brežnev, *O pjatidesjatiletji SSSR*, Politizdat, Moskva 1972, str. 28—29.

⁸ Ju. Nikolaev, *op. cit.*, str. 81—82.

⁹ *Ibid.*, str. 82—84;

A. A. Gromiko, predgovor knjizi *Mirnoe sosuščestvovanie — leninskij kurs vnešnje politiki Sovetskogo sojuza*, izd. IMO, Moskva 1962, str. 12—15.

Osnovni ciljevi i magistralni pravci sovjetske spoljne politike, od njenog nastanka, bili su: borba za obezbeđenje mira i aktivnost u stvaranju što povoljnijih uslova za pobjedu socijalizma u svetu. Ovi ciljevi su se na raznim etapama, zavisno od objektivnih uslova i odnosa klasnih i političkih snaga u svetu, realizovali različitim putevima i sredstvima, u savezu sa različitim snagama. Na platformi borbe za ove ciljeve i danas se odvija aktivnost sovjetske spoljne politike i stvara moćan savez triju osnovnih snaga savremenosti: zemalja socijalizma, međunarodne radničke klase i nacionalno oslobodilačkih pokreta naroda.¹⁰ Snagama mira, progressa i socijalizma suprotstavlja se grupacija snaga reakcije i imperijalizma i između njih dolazi do istorijske borbe na svim područjima i u svim sferama savremenog sveta. Značajno područje tog sukoba je i ideološka borba.¹¹

2) FAKTORI INTENZIVIRANJA IDEOLOŠKE BORBE U SAVREMENIM USLOVIMA

Koji su uzroci porasta uloge ideološke borbe u međunarodnim odnosima? Sovjetski autori, prihvatajući neke rezultate zapadnih istraživača ovih problema, zaključuju da postoje dve grupe ovih faktora: tehnički i socijalni.¹²

Ideološka borba u međunarodnim odnosima usmerena je na »osvajanje umova i srca ljudi« kako u sopstvenoj zemlji, tako i u prijateljskim i suparničkim zemljama. Da bi ideje stigle do onih kojima su namenjene, potrebna su odgovarajuća tehnička sredstva, pre svega sredstva masovne komunikacije, koja u poslednjim decenijama doživljavaju izuzetno brz kvantitativni i kvalitativni rast i postaju moćan instrument spoljne politike. Nove velike mogućnosti spoljopolitičke propagande rezultiraju i iz otkrivanja novih sredstava i metoda delovanja na psihu ljudi, savlađivanjem njihovih odbrambenih mehanizama. Ipak, odlučujući faktori koji su doprineli porastu uloge i značaja ideološke borbe u međunarodnim odnosima jesu izmenjeni socijalno-politički uslovi savremenog sveta.

U dosadašnjoj istoriji međunarodnih odnosa ideološka aktivnost i borba javljale su se u uslovima vezanim za ratove i revolucije. U ratovima sa masovnim, pre svega narodnim armijama, činili su se napori da se deluje na armije i pozadinu neprijatelja da bi se neutralisali ili pridobili za sebe njegovi značajni delovi ili stanovnici neutralnih zemalja, a na osvojenim teritorijama — da bi se obezbedilo odgovarajuće ponašanje, pridobijanje ili asimilacija stanovništva. U revolucijama, koje zbog sličnih socijalnih problema u više zemalja prete da se iz jedne zemlje prenesu u druge zemlje, ideološka borba kontrarevolucionarnih snaga usmerena je na ograničavanje prodora revolucionarnih ideja i pokreta i na njihovo gušenje, dok se revolucionarne snage bore za širenje revolucionarnih ideja kako bi se izazvali revolucionarni pokreti i tako oslabile države koje su neprijateljske prema revolucionarnom režimu ili čak izazvale revolucionarne promene u drugim zemljama.¹³

¹⁰ L. I. Brežnjev, op. cit., str. 29—30.

Međunarodnoe soveščanie Kommunističkih i rabočih partij str. 64, 315.

¹¹ Programma KPSS, Hrestomatija na marksistko-leninskoj filosofii, GIPL, Moskva 1962, str. 43; Međunarodnoe soveščanie kommunističkih i rabočih partij, str. 78, 286.

¹² G. A. Arbatov, Ideologičeskaja bor'ba v savremennih međunarodnih otnošenijah, IPL, Moskva 1970, str. 27—38.

¹³ Ibid., str. 14—23

Ako je ideološka borba bila podsticana ratovima između srodnih socijalno-klasnih sistema i revolucijama koje su značile samo promenu jednog načina eksploatacije drugima, onda je ona neizbežna u uslovima savremene prelazne epohe kada socijalističke revolucije ne samo zamenjuju jedan oblik vladavine drugim, nego započinju proces rušenja klasnog društva, ugnjetavanja i eksploatacije uopšte. »Ideološka borba — jedan je od najvažnijih vidova klasne borbe« — kao unutar pojedinih zemalja, tako i u međunarodnim odnosima.¹⁴ Ideološka borba u klasnom društvu nastaje zakonito kao jedan od vidova klasne borbe antagonističkih klasa. Ideologija društvenih klasa, kao sistem shvatanja i objašnjenja sveta, nastaje u procesu saznanja njihovog položaja u društvu, interesa i ciljeva koji su tim položajem određeni, puteva borbe za ostvarenje tih interesa. U meri u kojoj je društveni položaj klasa različit, različite su i njihove ideologije, te je borba između njih neizbežna. Ideološka borba je, međutim, ne samo rezultat klasnih odnosa, nego i značajno oružje klasne borbe za promenu tih odnosa. Preko »ideja i ideološke borbe svaka klasa spoznaje sebe kao posebnu klasu u društvu, koja ima posebne ciljeve i interese ... Baš sa tim i započinje klasna borba bilo o kojoj klasi da je reč«.¹⁵ Preko ideja i ideološke borbe klase i njihove partije obezbeđuju podršku masa i tako ideje postaju materijalna snaga.¹⁶ »Koreniti zadatak svake klase u ideološkoj borbi je da obezbedi uticaj svojih ideja na što je moguće šire mase, i da ih istrigne ispod duhovnog uticaja klasnog protivnika«. Po pravilu najpre se idejno pridobijaju mase sopstvene klase i tako ostvaruje klasno jedinstvo u borbi za sopstvene interese i ciljeve. Za ugnjetenu klasu koja se bori za vlast »zajednička ideologija postaje glavni ... i jedini elemenat koji je organizuje, instrument koji sjedinjuje i jača klasne snage« i time prethodi političkom ujedinjavanju. Istovremeno »ideološka borba koristi se da podrži idejno jedinstvo klasnog protivnika«, da se za svoju klasu obezbedi što širi uticaj u njegovim redovima. Ideološkom borbom obezbeđuje se podrška masa koje pripadaju srednjim slojevima, međuklasama, čiji su broj, podrška i opredeljenje naročito značajni u manje razvijenim zemljama.¹⁷

U epohi socijalističkih revolucija nastaju dva važna momenta pojačanog ideologiziranja spoljne politike, prenošenja ideološke borbe na područje međunarodnih odnosa. To je, prvo, kvalitativan porast političke aktivnosti narodnih masa, izlazak na istorijsku scenu miliona ljudi kao subjekata istorije, njihovo angažovanje na pitanjima spoljne politike, kroz javnu diplomatiju — pretvaranjem međuvladinih odnosa u međunarodne odnose.¹⁸ A u meri u kojoj raste uticaj javnosti na spoljnu politiku pojačava se aktivnost za pridobijanje masa, i podrške javnog mnjenja u svetu — što i jeste osnovna funkcija ideološke borbe u međunarodnim razmerama.¹⁹ Drugi momenat koji intenzivira ideološku borbu u međunarodnim odnosima je prenošenje klasne borbe na međunarodni teren. Nastankom socijalističkih zemalja »borba u međunarod-

¹⁴ Programma KPSS, str. 43.

¹⁵ G. A. Arbatov, op. cit., str. 40—41.

¹⁶ Marks-Engels, Sočinenija, tom 1, str. 422; Lenin, PSS, tom 34, str. 332.

¹⁷ G. A. Arbatov, op. cit., str. 41—43.

¹⁸ Prvi spoljnopolitički akt sovjetske vlasti, Dekret o miru, obratio se narodima i vladama i tražio ukidanje tajne diplomatije. Videti o tome: Lenin, PSS, tom 35, str. 15—19, tom 36, str. 81—82, tom 37, str. 145—154; G. A. Arbatov, str. 84—94.

¹⁹ O stavovima zapadnih i sovjetskih naučnika o ovom pitanju videti: Ibid., str. 49—112.

nim odnosima ... prepliće se sa klasnom borbom unutar društva. Prepliće se po svom socijalnom sadržaju. Jer, i ovde i tamo reč je o borbi dvaju istorijskih tipova društva — socijalizma i kapitalizma, o borbi dveju osnovnih klasa savremenosti — radničke klase i buržoazije. Prepliće se po svom ideološkom izrazu. Jer, i ovde i tamo osnovni konflikt dobija ideološku formu koja je određena sukobom i borbom dvaju klasnih pogleda na svet — socijalističkog i buržoaskog.²⁰

Pogledi sovjetskih autora o ovom aspektu ideološke borbe u međunarodnim odnosima — izazvane podelom sveta na dva društvena sistema — predmet su narednih glava ovoga priloga.

3) KARAKTER I ULOGA IDEOLOŠKE BORBE U RANIJIM ETAPAMA SOVJETSKE SPOLJNE POLITIKE

Oktobarska socijalistička revolucija označila je početak nove epohe svetske istorije, epohe prelaza kapitalizma u socijalizam, početak konstituisanja društvenog sistema socijalizma. »Taj veliki istorijski događaj odredio je suštinu glavne protivrečnosti, glavnog konflikta međunarodnih odnosa celokupne naše epohe, dao mu je karakter sukoba i borbe dve državno oformljene klase — buržoazije i proletarijata«. Raspad sveta na dva sistema, koji je proizašao iz socijalističke revolucije, dao je novu ulogu ideološkoj borbi u međunarodnim odnosima.²¹

Oktobarska revolucija verifikovala je Lenjinovu tezu o neravnomernosti razvitka kapitalizma i o mogućnosti pobeđe revolucije u jednoj zemlji. Ali, ova teza bila je sastavni deo šire koncepcije o revoluciji u Rusiji kao početku evropske i svetske socijalističke revolucije, bez kojih bi i revolucija u Rusiji bila dovedena u pitanje. »Nema sumnje da socijalistička revolucija u Evropi treba da nastupi i nastupiće. Sve naše nade na konačnu pobeđu socijalizma zasnovane su na toj uverenosti i na tom naučnom predviđanju.«²² »Ne samo opšteevropska, nego i svetska revolucija sazreva u našim očima«. Taktika ruskih boljševika, koja je polazila od »evropske revolucionarne situacije ... bila je jedino internacionalna, jer je sprovala maksimum ostvarljivog u jednoj zemlji za razvoj, podršku, buđenje revolucije u svim zemljama.«²³ Ove Lenjinove misli, znatno modificirane i prilagođene novim uslovima, postale su bitna određenja sovjetske politike u svim njenim fazama — činiti maksimum ostvarljivog za podršku i pobeđu socijalističkih — SSSR-u bliskih snaga — u drugim zemljama, radi podrške Sovjetskom Savezu u izgradnji socijalizma i za preobražaj sveta prema sovjetskim uzorima. U skladu sa ocenama o tome šta je maksimum ostvarljivog menjali su se zadaci, metodi i sredstva sovjetske spoljne politike, a u skladu sa tim menjali su se i uloga i karakter ideološke borbe, kao sastavni deo spoljne politike.

²⁰ *Ibid.*, str. 43

²¹ G. A. Arbatov, *op. cit.*, str. 32.

²² V. I. Lenin, *PSS*, tom 35, str. 245. Na III kongresu Komunističke internacionale Lenin je isticao: »Bilo nam je jasno da bez pobeđe međunarodne, svetske revolucije nema pobeđe proleterске revolucije (u Rusiji — s. ž.). Još pre revolucije, a isto tako i posle nje mislili smo: ili odmah sada, ili, u najmanju ruku, vrlo brzo će započeti revolucija i u ostalim zemljama, kapitalistički znatno razvijenijim, ili ćemo, u protivnom, propasti« (*»Tretij s'ezd Kominternu*, Moskva 1921, str. 354).

²³ Lenin, *PSS*, tom 37, str. 304, 305.

Već sa rađanjem Sovjetske Republike postavilo se pitanje šta treba činiti da se podstakne i probudi revolucija u drugim zemljama. Na tom pitanju podelila se boljševička partija. Grupa »levih komunista« polazila je od teze da će rusku revoluciju ili spasiti međunarodna revolucija ili da će je poraziti međunarodni kapital. Zato je zadatak Sovjetske Republike da započne revolucionarni rat protiv imperijalizma i tako pomogne svetskoj revoluciji i samoj sebi. Bilo kakav kompromis sa imperijalizmom vodio bi izrođavanju klasne suštine sovjetske vlasti. Nasuprot politike koegzistencije sa kapitalističkim zemljama, oni su tražili revolucionarni rat i izvoz revolucije. U takvoj spoljnopolitičkoj koncepciji sva njihova ideološka aktivnost bila je usmerena na pridobijanje partije, klase i masa Sovjetske Rusije za revolucionarni rat i za podsticanje revolucije u drugim zemljama.²⁴ Sličnu spoljnopolitičku koncepciju zastupao je i Trocki u okviru teorije permanentne revolucije, sa sličnim zahtevima u pogledu karaktera i uloge ideološke borbe u okviru spoljnopolitičke koncepcije.²⁵

Lenjin je takođe smatrao da »interesi međunarodne revolucije zahtevaju da sovjetska vlast, koja je svrgla buržoaziju u svojoj zemlji, **pomaže** toj revoluciji«, ali je upozoravao da Sovjetska Republika treba da »izabere onu formu pomoći koja odgovara njenim snagama«. ²⁶ Iako je i Lenjin ponekad procenjivao te snage kao i mogućnosti i perspektive revolucionarnih pokreta u drugim zemljama, te je u uslovima strane vojne intervencije isticao potrebu oružane pomoći Sovjetske Republike pokretima u drugim zemljama i povezivanja sa njima radi pobeđe nad zajedničkim neprijateljem,²⁷ ipak je za Lenjina karakteristično da je realno procenjivao snage i mogućnosti Sovjetske Republike i forme njene vojne pomoći pokretima u drugim zemljama. To je posebno dolazilo do izražaja dok je ruska revolucija bila usamljena (u vreme pregovora u Brest-Litovsku) i kada je Sovjetska Republika ostala jedina socijalistička država, nakon poraza revolucije u drugim zemljama. Tada je on ukazivao na nužnost i neizbežnost dužeg koegzistiranja kapitalističkih i socijalističkih zemalja. Pri tome on je predviđao dve etape ove koegzistencije:

prva etapa, u kojoj diktatura proletarijata »postoji u jednoj zemlji«, kada je ona još uvek »nesposobna da određuje svetsku politiku« i druga etapa »internacionalne diktature proletarijata«, »to jest diktature proletarijata u krajnjoj meri nekoliko naprednih zemalja, sposobne da ima odlučujući uticaj na celokupnu svetsku politiku«. ²⁸

Prva etapa trajala je, po sovjetskim ocenama²⁹, do kraja II svetskog rata i tada se »koegzistencija dvaju sistema« ispoljavala, po Lenjinovim rečima u »mirnom zajedničkom životu« Sovjetskog Saveza koji je egzistirao u »kapita-

²⁴ Videti o tome časopis ove grupe »Komunist« No 1 i 3, njihovu platformu na VII kongresu RKP(b) i dr.

²⁵ Videti: Trocki, **Permanentna revolucija**, izd. »O. Keršovani«, Rijeka 1972, str. 13—14, 111, 122—123.

²⁶ Lenin, **PSS**, tom 35, str. 403.

²⁷ O tome je pisao Džordž Kenan u časopisu »Foreign Affairs«, January 1960, str. 171—190; videti i Lenjinova razmatranja, Lenin, **PSS**, tom 44, str. 292.

²⁸ Lenin, **PSS**, tom 41, str. 165.

²⁹ **Mirnoe sosušestvovanie**, izd. IMO, Moskva 1962, str. 18—22.

lističkom okruženju« sa imperijalističkim zemljama »koje su neuporedivo jače od nas u vojnom pogledu«, kada je socijalistički sistem koji se stvarao predstavljao »oazu usred pobesnelog mora imperijalističke grabežljivosti«, »usamljenu periferiju celokupnog kapitalističkog sveta«. ³⁰ U takvim uslovima kada imperijalističke države koriste »sva sredstva agitacije i propagande da bi pojačale mržnju prema Sovjetskoj Republici, i ni jedan slučaj ne propuštaju za vojno mešanje, tj. za gušenje sovjetske vlasti«, osnovni pravac sovjetske spoljne politike Lenjin je usmerio na korišćenje suprotnosti među imperijalističkim državama za mirni razvoj Sovjetske Republike, za njezino ekonomsko, vojno i političko jačanje i za nove prodore revolucionarnih pokreta, za širenje diktature proletarijata u nove zemlje. ³¹ U tom smeru realizovala se Staljinova spoljna politika u okviru koncepta »socijalizma u jednoj zemlji«, a ideološka delatnost u spoljnopolitičkoj aktivnosti bila je usmerena na očuvanje mira, na pripremanje terena za zbližavanje sa nezadovoljenim (vajmarska Nemačka) ili ugroženim zemljama protiv najagresivnijih imperijalističkih zemalja; na podsticanje revolucionarnih pokreta u drugim zemljama (pre svega Kina) u formi i meri koja ne dovodi do opasnosti ratnih konflikata sa drugim zemljama i na isticanje prednosti socijalizma i dostignuća Sovjetskog Saveza u izgradnji socijalizma. ³² U celini uzevši, ideološka delatnost prema spoljnom svetu — kao uostalom i čitava spoljnopolitička delatnost od kraja građanskog rata bila je u ovom periodu defanzivna i ona je trebalo da obezbedi:

prvo, nesmetani razvoj sovjetskog društva i
drugo, poziciju vodeće snage revolucionarnih i nacionalno-oslobodilačkih pokreta u svetu, radi pomoći ovih pokreta SSSR-u u slučaju nove vojne intervencije protiv Sovjetskog Saveza, radi smanjenja moći imperijalizma i radi daljih prodora socijalizma.

Druga etapa koegzistencije dvaju društvenih sistema, po sovjetskim ocenama, započinje nakon II svetskog rata stvaranjem niza socijalističkih zemalja. Sa nastankom socijalističkog lagera, svetske socijalističke zajednice, socijalistički sistem počinje da igra sve značajniju ulogu u svetskoj politici, tako da se nijedno krupno međunarodno pitanje ne može rešavati bez ovih zemalja. U ovoj etapi, posle neuspeha antihitlerovske koalicije da dogovorno reši svetske probleme, »formirale su se dve političke linije ... obrazovala su se dva lagera« i borba između njih je osnovna karakteristika posleratnih međunarodnih odnosa. U prvoj fazi sukob ovih dvaju lagera dobio je formu hladnog rata. Imperijalistički lager, u okviru svoje strategije zadržavanja i odbacivanja komunizma, razvio je »agresivnu aktivnost ... istovremeno u svim pravcima, — u pravcu vojno-strateških mera, ekonomske ekspanzije i ideološke borbe ... a sve to prikriva liberalno-pacifističkom maskom, usmerenom na obmanu i prevaru politički neiskusnih ljudi«. Iako se i tada »sovjetska spoljna politika zasnivala na činjenici koegzistencije za dugi period dva sistema — kapitalizma i socijalizma ... i mogućnosti saradnje između

³⁰ Lenin, **PSS**, tom 36, str. 328, tom 42, str. 94, 135.

³¹ Lenin, **Doklad o vnešnej politike**, **PSS** tom 36, str. 327—345. i **Doklad VCIK i SNK o vnešnej i vnutrennej politike**, **PSS**, tom 42, str. 128—161.

³² Vidi: Staljin, **Pitanja lenjinizma**, »Kultura« Beograd 1946, str. 183—190, 386—375, 428—442, 562—572.

SSSR-a i zemalja drugog sistema uz uslov poštovanja principa uzajamnosti i ispunjavanja preuzetih obaveza«, SSSR je morao da se sa komunističkim partijama suprotstavi »planovima imperijalističke ekspanzije i agresije po svim linijama — državnoj, ekonomskoj i ideološkoj«. Zato se i spoljnopolitička aktivnost SSSR-a usmerila na ujedinjavanje svih revolucionarnih snaga kako bi na osnovu opšte antiimperijalističke i demokratske platforme okupila oko sebe demokratske i patriotske snage naroda«. Ideološka borba protiv imperijalizma bila je sastavni deo ove spoljne politike SSSR-a, a njen karakter je, na osnovu procene odnosa snaga dvaju blokova, i dalje bio defanzivan, a njena se uloga svela na neutralisanje ideološke ofanzive imperijalizma i odvijala se u dva osnovna pravca:

prvo, u odnosu na zapadnoevropske zemlje insistirala je na odbrani nacionalnog suvereniteta i demokratije u tim zemljama, protiv »ideološke kampanje« čiji je plan porobljavanje Evrope putem »svetske vlade«, te posebno demaskiranje izdajničke uloge socijaldemokratije kao sluge i oruđa američkog imperijalizma;

drugo, opovrgavanje kleveta protiv SSSR-a i zemalja narodne demokratije i otkrivanje njihove prave uloge — čvrstog oslonca »u zaštiti ravnopravnosti i nacionalnog samoopredeljenja naroda«.³³

Uporedo sa ovim defanzivnim karakterom ideološka delatnost dobijala je povremeno, zavisno od procene odnosa snaga i verovatnosti pretvaranja hladnog rata u oružanu konfrontaciju, i ofanzivnu ulogu. U okviru koncepta o oslobodilačkoj ulozi Sovjetske armije i o tome da socijalizma ima samo tamo gde je ova armija prisutna razvijala se ideološka delatnost čiji je cilj bio da se delovi radničkog pokreta u zapadnoevropskim državama pridobiju kako bi u eventualnom ratu i Sovjetsku armiju dočekali kao oslobodioca.

SAVA ZIVANOV

EUROPEAN SECURITY AND IDEOLOGICAL STRUGGLE

SUMMARY

A qualitative growth of the role and importance of ideological struggle in foreign politics is one of the main features of international relations today. This new role and place of ideological struggle gives rise to new means and methods in foreign relations, and sets new tasks and lines to the international activities of the world community. Ideological and propaganda activity has become a new powerful tool of foreign policy and diplomacy, engaging substantial manpower and resources,

³³ A. Zdanov, *O međunarodnom položenu, Informacionnoe soveščanie predstavitelej nekotarih kompartij*, OGIZ, Moskva 1948, str. 22—25, 27—28, 32—35, 47—48.

and many moves in foreign relations are made in order to influence the public opinion in one's country — and also in friendly and rival countries.

Soviet policy takes increasing account of these phenomena in the field of foreign relations, employing to a growing extent ideological methods in its international activity. However, while accepting the Western theses of the »ideologisation« of foreign politics, of the growing integration and interaction of ideology and international activity, Soviet authors do not accept the Western attitude, according to which ideological differences were at the root of international conflicts, or the claim that ideological struggle determined the course of foreign policies. In their view, the causes of international disputes are the economic and social-political interests of the ruling classes, which are currently being presented in an ideological guise. The new role and growing importance of ideological struggle at present are, in the estimate of Soviet authors, the reflection and manifestation of the division of the world into two socio-political systems. The victory of the socialist revolutions and the establishment of socialist countries have determined the character of our age and produced its basic contradiction — the conflict of the socio-political systems of capitalism. This conflict of system is in fact a conflict between classes formed into states — the bourgeoisie and the working class. The arena of their struggle has become today »the whole world, all the main areas of social life — the economy, politics, ideology, culture«. Nevertheless, despite being a manifestation of class struggle between two systems, by the methods it employs, ideological struggle may play a certain independent role and become a source of some international conflicts; it can have the effect of intensifying or alleviating conflicts.

Prevela Vesna Grbin